

Gül Yetiştiren Adam Anlatısında Yaşanan Sosyo-Kültürel Değişimin Karakterlere Yansımaları

Mehmet Nevzat ARCAĞÖK*

Özet

Rasim Özdenören tarafından kaleme alınan *Gül Yetiştiren Adam*'da I. Dünya Savaşı'ndan anlatıdaki vak'a zamanına kadar geçen süre içerisinde yaşanan siyasi gelişmeler, sosyo-kültürel değişimler, eski-yeni değerlerin çatışması, değişen toplumsal düzene ayak uyduramayan ve uydurmaya çalışan karakterlerin yaşadığı psikolojik çalkantılar çarpıcı biçimde dile getirilmektedir. Osmanlı Devleti, özellikle duraklama dönemi sonrası yaşadığı toprak kaybını ve içinde bulunduğu kötü gidişatı yapılan ıslahatlar ve çıkarılan birtakım fermanlarla önlemeye çalışmıştır. Devlet özellikle sosyal, siyasal, askeri, sağlık, eğitim vs. alanlarda yapılan yenilik ve iyileştirmelerle Batı'yı örnek almaya başlamıştır. Ancak söz konusu yenileşme hareketi çeşitli nedenlerden dolayı istenildiği gibi uygulanamamış ve toplum bu değişime ayak uyduramamıştır. Böylece Tanzimat'la birlikte ivme kazanan sosyo-kültürel ve siyasal değişim, Cumhuriyet sonrasında yapılan inkılaplarla devam etmiş ancak toplumun yaşanan bu değişimlere hazırlıklı olmaması, söz konusu değişimlerin hem dini hem de kültürel bağlamda bireylerin hayat anlayışlarına ters düşmesi bireylerde birtakım psikolojik çıkmazlara ve yabancılaşmaya neden olmuştur. Bu çalışmada Türk toplumunda yaşanan söz konusu değişimler ve bu değişimlerin karakterlerin duygu, düşünce ve davranışlarına etkileri anlatıdan yapılacak alıntılarla ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Rasim Özdenören, *Gül Yetiştiren Adam*, Sosyo-Kültürel Değişim, Karakter, Yabancılaşma.

* Dr., İstanbul Samandıra Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi, mehmetnevzatarcagok@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-3985-3118.

Reflections of the Socio-Cultural Change on the Characters in the Narrative of The Man Who Grows Rose

Abstract

In *Gül Yetiştiren Adam*, written by Rasim Özdenören, political developments, socio-cultural changes, the conflict of old and new values, the experiences of characters who cannot keep up with the changing social order and try to adapt to it, from World War I to the time of the incident in the narrative. Psychological turmoil is expressed strikingly. The Ottoman Empire tried to prevent the loss of territory and the bad situation it was in, especially after the stagnation period, with reforms and some edicts. The state is especially social, political, military, health, education, etc. It has begun to take the West as an example with the innovations and improvements made in these fields. However, the innovation movement in question could not be implemented as desired due to various reasons and the society could not keep up with this change. Thus, the socio-cultural and political change that gained momentum with the Tanzimat period continued with the reforms made after the Republic, but the society was not prepared for these changes, and these changes contradicted the individuals' understanding of life in both religious and cultural contexts; It has caused some psychological deadlocks and alienation in individuals. In this study, the changes in Turkish society and the effects of these changes on the characters' emotions, thoughts and behaviors will be discussed with quotes from the narrative.

Key Words: Rasim Özdenören, *The Man Who Grows Rose*, Socio-Cultural Change, Character, Estrangement.

Giriş

Tarihsel süreç içerisinde her toplum, yaşanan çağın özelliklerine göre değişime uğramıştır. Kültürel, kurumsal, yapısal ve davranışsal açıdan yaşanan değişimler toplumu oluşturan fertleri olumlu ve olumsuz yönlerden etkilemektedir. İlerleyen zaman zarfında insanların sahip olduğu bilgi birikiminin artması, yaşanan teknolojik gelişmeler, halkın refah seviyesinin yükselmesi ve toplumların bu bağlamda etkileşim hâlinde kalkınma çabaları içerisinde olması olumlu yönde değerlendirilen gelişmelerdir. Ancak yaşanan her değişim ve gelişim, beraberinde kendine has bir yaşam tarzını da getirmektedir. Dolayısıyla hızla değişen sosyo-kültürel yaşama, gelenek ve göreneklere, inançsal değerlere vs. unsurlara birey, uyum sağlayamadığı takdirde bir çatışma ve boşluk duygusu yaşar. Bu olumsuz gelişmeler karşısında kimi birey başkaldırarak tepkisini gösterirken, kimi birey de içine kapanarak kendini diğer insanlardan soyutlama çabası içerisine girer. Böylece kendini toplumdan soyutlayıp sessizce bir protesto içinde yaşam süren birey, toplumda hastalıklı bir tip olarak ön plana çıkar. *Yeni'ye, değişime ayak uyduramayan ve bunu reddeden bireyde, gelişen ağır mutsuzluk duygusu ile gelecek kuşkusunu ve paniği birleşince, birey toplum içinde hastalıklı bir tip olarak sivrilir.* (Tosun 1996: 47-48).

Kurtuluş Savaşı sonrası eskiye ve yeniye dair tartışmaların yaşandığı bir dönemde Batı örnek alınarak birtakım ilke ve inkılaplar doğrultusunda yenilikler yapılmaya çalışılmış ancak Batı'nın değer yargıları, modern yaşam tarzı ve uygulanmak istenen çağdaş eğitim sistemi toplum içinde belli bir kesimin, yaşanan değişimlere karşı yabancılaşmasına neden olmuştur. *Batı medeniyetini almak ve benimsemek isteyen bütün ülkelerin ortak özellikleri, kültürlerinin henüz böyle bir medeniyetten gelecek bozucu tesirlere direnecek kadar sağlam olmayışıdır.* (Güngör 1980: 36). Dolayısıyla insanı ve toplumu konu alan edebiyat da yaşanan bu gelişmelere kayıtsız kalmadığı için kimi yazar ve şairler toplumun ve bireyin yaşadığı söz konusu değişimleri eserlerinde işlemişlerdir. Bu yazarlardan biri de Rasim Özdenören'dir. Yazar, *Gül Yetiştiren Adam*'da yaşanan sosyo-kültürel değişimler karşısında yalnızlaşmış bireyin hayata tutunma çabasını, psikolojik çatışmalarını ve yaşadığı ortama karşı duyduğu yabancılaşma hissini dramatik biçimde işlemiştir.

1. Rasim Özdenören Ve Eserlerinde Tematik Yönelim

Rasim Özdenören'in edebi kişiliğini, tüm eserlerinin tema ve karakterlerini ayrıntılı olarak incelemek başka bir araştırmanın konusu olabilir. Çalışmanın bu başlığında, yazarın sanat anlayışı ve kimi eserleri hakkında –anlatısında yer alan karakterler ve işlenen tema açısından benzerliğini belirleme adına- birtakım bilgiler verilmeye çalışılacaktır. Kahramanmaraş'ta dünyaya gelen Rasim Özdenören (1940-2022) hikâye, deneme ve çeviri türünde eserler vermiştir. Hikâye ve deneme yazılarının bir kısmını *Diriliş, Maveria, İslam, Kaşkar, Hece ve Yedi İklim* adlı dergilerde yayımlamıştır. Özellikle hikâyeleriyle ön plana çıkan yazar, eserlerinde genellikle toplumda yaşanan değişimleri, kültürel yabancılaşmayı, başkaldırıcı, aile içinde yaşanan bireysel ayrılıkları ve bunların bireyde yarattığı iç çatışmaları dile getirmiştir. Yazar, Müs-

lüman-modern bir sanat anlayışı içerisinde eserlerini kaleme alarak yaşanan trajik olaylardan etkilenen bireyin psikolojisini yansıtmaya çalışmıştır. *Hastalar ve Işıklar* (1967), *Çözülme* (1973), *Çok Sesli Bir Ölüm* (1974), *Çarpılmışlar* (1977), *Denize Açılan Kapı* (1983), *Kuyu* (1999), *Hışırıtı* (2000), *Ansızın Yola Çıkmak* (2000), *Toz* (2002), *İmkansız Öyküler* (2010), *Uyumsuzlar* (2015) Rasim Özdenören'in başlıca hikâye kitaplarıdır.

Yazarın ilk hikâye kitabı *Hastalar ve Işıklar*'da yabancılaşma ve başkaldırı teması ön plandadır. Hikâye kahramanlarının yaşadıkları değişim ve yeni düzene adapte olamamaları onları bunalıma sürüklemektedir. Bu yeniliğe sadece birey değil aynı zamanda toplum da kayıtsız kalmakta ve birey, adeta çevresi tarafından kuşatılmış bir çıkmaz içinde çözümsüzlüğe terk edilmektedir. Kahramanlar, içinde buldukları durumu sorguladıkları gibi yaşadıkları çözümsüzlük hâli onlarda ruhsal ve fiziksel acılara neden olmaktadır. Kitaba adını veren “hasta” ve “ışık” kelimeleri hikâye kahramanlarının yaşadıkları olaylara ilişkin durumları ve onların ruhsal açıdan nasıl bir psikolojiye sahip olduklarını yansıtır. Işık, yaşanan olumsuz olay ve imajları temsil ederken hasta ise bireyin yaşadığı ruhsal çalkantıları ve bunun bir “hastalık” hâlini aldığına göstergesidir. Rasim Özdenören'in, kimi hikâyeleri bireysel ve toplumsal bir hareketlilik olan “göç” olgusu ile ilgilidir. Yazarın, *Çözülme* ve *Çok Sesli Bir Ölüm* adlı hikâye kitaplarında “göç”ün neden olduğu yabancılaşma ve başkaldırı temaları görülmektedir. Yazarın, bazı hikâye kitaplarında dini-tasavvufi öğeler yer almaktadır. *Çarpılmışlar* adlı hikâye kitabının “Arasat” başlıklı uzun öyküsünde baskı altındaki bireyin yanlış yola sürüklenmesi, dini gerçeklerden uzaklaşarak kendi istek ve arzularının esiri olup toplumun norm ve değerlerine karşı yabancılaşması anlatılmaktadır. Yazarın, *Denize Açılan Kapı* adlı hikâye kitabının kimi öykülerinde kahramanların, içinde buldukları bunalımlı ve çelişkili ruh hâlinden kurtulabilme adına mistik bir arayış içerisinde oldukları gözlenmektedir. *Kuyu*'da yine mistik ve metafizik özelliklere rastlanılır. Kitap, Yusuf peygamber kıssasından yola çıkarak nefsin ve ruhun mücadelesini ele almaktadır. *Ansızın Yola Çıkmak*'ta aile bireyleri arasında yaşanan çatışma, sevgilisi ile mensup olduğu tarikatı arasında sıkışıp kalmış insanların bocalamaları ve tasavvuf-aşk ikilemi işlenmektedir. Yazar, kısa öykülerinden oluşan *Hışırıtı*'da kadını merkeze alarak kadında meydana gelen çözümler ve kırılmaların toplumsal düzene yansımalarını, *Toz* adlı hikâye kitabında da küçük yaşta büyük travmalara uğramış kadınların öyküsünü anlatır.

Özetle, Rasim Özdenören, hikâyelerinde olayların merkezine insanı alarak karakterlerin hem dış dünyada toplumla yaşadığı ilişkileri hem de bilinçaltında onları etkileyen psikolojik süreçleri işlemektedir. Ayrıca toplumu, aileyi ve bireyi ayakta tutan normların yenileşme adına değişmesi ve bu süreçte adapte olmaktan zorluk yaşayan bireyin psikolojisinin olumsuz yönde etkilenerek toplumda “hastalıklı bir tip” olarak telakki edilmesi yazarın hikâyelerinin ana temasını oluşturur. Nitekim Rasim Özdenören'in anlatı kitabı olan *Gül Yetiştiren Adam*'da sosyo-kültürel değişimler karşısında başkahramanın yaşadığı yabancılaşma duygusu nedeniyle toplumdan uzak bir yaşam sürmeyi tercih etmesi ve kimi karakterlerin Batı hayranlığından kaynaklı yaşadıkları

psikolojik çatışmalara yer verilmesi yazarın bir bakıma eserlerinin tematik açıdan bir bütünlük içinde olduğunu göstermektedir.

2. *Gül Yetiştiren Adam*'da Yaşanan Değişimin Toplum Ve Kültür İle İlgisi

Rasim Özdenören tarafından kaleme alınan *Gül Yetiştiren Adam*'da (1979), Batılı işgalci güçlere karşı ülkeyi savunanların Milli Mücadele sonrası değişen dünya düzenine ve yapılan inkılaplara ters düştükleri gerekçesiyle asılmaları, anlatının başkahramanı Gül Yetiştiren Adam'ın yaşananları sessizce protesto etmek amacıyla 50 yıl boyunca evine kapanıp yetiştirdiği güllerle hayata tutunma çabası ana tema olarak görülür. Anlatıda genel olarak birbirinden bağımsız gibi görünen ama aynı zamanda tema bakımından iç içe geçmiş iki ana öykü karşımıza çıkar. 23 bölümden oluşan eserde, ilk 10 bölümde Gül Yetiştiren Adam'ın hayatı, yaşam anlayışı, değişen düzen karşısında yaşadığı çatışmalardan, 12 bölümde Sitare adlı kadın karakterin yaşayış tarzı ve diğer karakterlerin kişisel özelliklerinden bahsedilmiştir. Son bölüm ise iki öykünün sonucunu veren kısımlardan oluşmaktadır. Anlatı, yine zamansal olarak ileriye geriye doğru sıçrayışlarla sadece uzak geçmişe değil, aynı zamanda anlatının kaleme alındığı tarih göz önünde bulundurulduğunda 1970'li yılların sonlarına doğru farklı siyasi görüşlere sahip gruplar arasında çıkan çatışmaların ve çalkantılı bir dönemin yaşandığı yakın geçmişe de tanıklık etmektedir. *1970'li yılların sosyal olayları ortamı kasıp kavururken, üniversiteli gençler ideolojileri uğruna birbirlerini öldürürken Gül Yetiştiren Adam yazıldı.* (Haksal 2017: 69).

Yazarın anlatısında vurgulamak istediği temel düşünceyi Türk toplumunun tarihi geçmişinde bulabilmek mümkündür. Kurtuluş Savaşı öncesinde yaşanan siyasi ve askeri gelişmelerle birlikte Batı kaynaklı sosyo-kültürel değişimin Anadolu insanına kabullendirilmeye çalışılması bir bakıma Türk toplumunun çağdaşlaşma adına gelenek ve göreneklerinden koparılmasına ön ayak olan gelişmelerdir. *Kısacası Tanzimat Özdenören'in tarih algısında önemli bir işaret taşıdır. Modern zamanların miladı gibi temel bir referans noktasıdır. Arkasından 31 Mart Hadisesi, II. Abdülhamid'in düşürülmesi ve II. Meşrutiyet geliyor. Türkiye geleneğinden (İslam) koparılıp modernizme sürükleniyor. Fakat birileri böyle istedi diye toplumları değiştirmek mümkün olmuyor. Özdenören olaya böyle bakıyor.* (Kahraman 2015: 116). Batı'dan alınan yeniliklerin sosyal hayata uygulanabilmesi için toplumun bu tür değişimlere ve gelişmelere hazır olması gerekir. Salt taklitçilikle yapılacak olan yenilikler toplumun normlarına uymadığı takdirde toplum tarafından benimsenemeyeceği gibi bu durum, kaos ortamının oluşmasına zemin hazırlamaktadır. *Osmanlı aydını birçok konuda olduğu gibi medeniyet ve kültür gibi konularda da söz konusu fenomenlerin hangi tarihi, sosyal ve maddî şartlarda ortaya çıktığına bakmaksızın iktibas yoluyla kendi dünyasına aktarma yolunu tuttu.* (Bulaç 1996: 163).

Anlatının birinci bölümünde Gül Yetiştiren Adam'ın yaşayış tarzı hakkında bir takım bilgiler verilir: *O, hep kendi evindedir, evinin dışında olup bitenlere ilgisizdir, kendi protestosunu yükseltmektedir, baharla açılan, renk renk serpiyen çiçek tarhlarını seyretmektedir, çiçeklerin kokusunu duyumsamaktadır, güzün yaprakların kuruyunu-*

şunu, çiçeklerin tükenişini, bir kuru yapraktan ibaret kalışlarını... (Özdenören 2022: 21).

Anlatıda işgalci güçlere karşı zorlu yaşam koşulları içerisinde din-vatan birlik-teliği uğruna verilen mücadele ve değişen düzen karşısında tüm bu vatansızlığın, fedakârlığın anlamsızlığı ifade edilmektedir:

“...ne korkunç yıllardı onlar, arpa ekmeği yerlerdi ve uzak köylerden yiyecekleri gelirdi ve kıtlık, açlık savaş bir aradaydı ve dövüşmüşlerdi Kur’an için, Halife için ve Fransızı terk etmek zorunda bıraktıkları zaman kurtulduklarını sanmışlardı, oysa sonradan olanlar bambaşkaydı, uğruna savaşmadıkları ve savaşmayı akıllarına getirmedikleri şeyler olmuştu, ne uğruna savaşmışlarsa sanki savaşla onu ortadan kaldırmak istemişler gibi bir sonu olmuştu...” (Özdenören 2022: 35).

Ayrıca anlatıda Gül Yetiştiren Adam’ın kimi arkadaşları, vatani korumak için korkusuzca mücadele etmişlerse de arzuladıkları toplumsal düzen için değil onları asan kişilerin yaşam görüşleri doğrultusunda ve onların hayatlarını kurtardıkları için can verdikleri gibi tezat bir durum yansıtılmaktadır: *...asılan arkadaşlarının uğruna asıldıkları şeyler de bugünkü insanların anlayabileceği şeyler değildir ve anlamazlar ve belki kendileri de bir kez daha asmaya kalkışsınlar ama onlar yani asılanlar yani savaş verenler kendilerini asan insanlar kurtulsunlar diye savaşmışlardı...* (Özdenören 2022: 35).

Anlatıda, Gül Yetiştiren Adam, küçük yaşta olan torunu Ahmet’le gül tarhlarını gezinirken aralarında bir muhabbet başlar. Ahmet, rengârenk ve güzel kokulu çiçeklerle ilgilendiği esnada dedesine bu çiçekleri ne zaman yetiştirmeye başladığına ve neden eve kapandığına yönelik sorular sorar. Gül Yetiştiren Adam, torununa geçmişte canlarıyla ödenen bedelin, yaşadıkları dönem için bir önem arz etmediğini, düpedüz aldatıldıklarını ve tüm bu yaşananların da insana ağır geldiğini anlatmaya çalışır: *...savaştan sonra baktık ki, onlar için savaşmamışız. Düpedüz aldatılmışız. İşte insanın zoruna giden bu oluyor.* (Özdenören 2022: 43). Bir bakıma anlatının başkahramanı, değişen sosyo-kültürel unsurların ülke savunmasında aktif olarak rol oynayan kimi bireylerin değer yargılarına ters düştüğü gerekçesiyle yaşamlarını kaybettiğini kendisinin de bu durumu protesto etmek için sessizce başkaldırdığını açıklamaya çalışır. Ancak anlatının başkahramanı, bunu yaparak toplum içerisinde yaşanan değişimlere müdahale edemeyeceğinin ve bir şeyleri değiştiremeyeceğinin farkında olduğu için evinden dışarı çıkmaya karar verir. Kendisini ziyarete gelen torununun sabah namazını beraber kılma teklifi sonrası sosyal hayatın içerisine dâhil olur ve toplumda yaşanan değişimleri birebir gözlemlemeye başlar.

Edebi eserlerde mekân unsuru, olayların geçtiği yer olarak karşımıza çıktığı gibi değişik fonksiyonlarıyla da kullanılır. Mehmet Tekin’e göre: *Olayların cereyan ettiği çevreyi okuyucuya tanıtmak, roman kahramanlarını çizmek, toplumu yansıtmak, atmosfer yaratmak...* (Tekin 2015: 143). gibi nedenlerden ötürü mekân kimi anlatılarda kullanılmaktadır. Ayrıca yaratılan mekânlar bireyin içinde bulunduğu kültürün ve

nasıl bir psikolojiye sahip olduğunun bir bakıma göstergesidir. ...*anlatı türlerindeki mekân kurgusaldır ve içinde yaşayan insanların bakış açıları, algı kapasiteleri ve duyuşsal gelişmeleri doğrultusunda şekillendirilmiştir...* (Korkmaz 2017: 10). Nitekim yazarlar da bu gerçeği göz önünde bulundurarak olayların yaşandığı mekânı okuyucuya aktarırlar.

Gül Yetiştiren Adam'da, Kahramanmaraş, Las Vegas ve İstanbul olmak üzere üç ayrı mekân görülür. Bu mekânlar kimi zaman sosyo-kültürel değişimin yaşandığı, kimi zaman da karakterlerin yaşam tarzlarının yansıtıldığı yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Anlatıda, Kahramanmaraş özelinde Milli Mücadele sonrası yaşanan kentsel değişim çarpıcı biçimde aktarılır. Şehre büyük binaların kurulması, ihtişamlı otellerin yapılması ve yolların parke taşlarıyla döşenmesi bir bakıma o şehirde yaşam süren bireyleri mutlu eden gelişmelerdir. Çünkü şehrin dış görünüşü özellikle şehri ziyaret eden turistleri cezbetmeye yönelik olumlu değişimlerdir. İlerleyen zamanlarda şehirde ticari etkinliği artırma adına bir fırın açılır. Döneme ait yaşayış tarzı göz önünde bulundurulduğunda aileler ekmek ve çörek türünden hamurlu yiyeceklerini evde yaparlardı. Fırından alışveriş yapmak bir israf ve savurganlık olarak algılandığı için bu anlayış doğrultusunda aileler, uzun süre fırından alışveriş yapmaz ancak ilerleyen zamanlarda fırını da kullanmaya başlarlar. Yaşanan değişimler sadece bunlarla sınırlı değildir. Özellikle halkın sanatsal zevkine ve kültürel yaşamına hitap etmek için tiyatro, sinema salonları ve okur-yazar oranını artırma adına da -mektepli diye adlandırılan öğrencilerin öğrenim gördüğü- okullar açılır. Zamanla, şehre otomobil girer ve bakkalların yerini tekel bayiler alır. Tüm bu yaşanan değişimler hem şehre canlılık katma hem de o bölgede yaşam süren halkın modernleşmesi adına gerçekleşen olumlu gelişmeler olarak görülse de değişimin olumsuz yönlerine de neden olmaktadır. Toplum, tiyatroya ilgi duymaz ancak sinema izleyicisinde ciddi manada artış olunca toplumun bir kısmı, açılan sinema salonlarına para tuzağı gözüyle bakarak insanların ahlak anlayışını değiştirdiği düşüncesiyle bu tür sanatsal faaliyetlere soğuk yaklaşır. Daha önce de ifade edildiği gibi ailelerin, temel geçim malzemelerini karşıladığı bakkalların yerini tekel bayilerin almasıyla sokaklarda sarhoş naraları duyulmaya başlanır. Ayrıca anlatının kimi bölümlerinde savaş sonrası birtakım yerleşim yerlerinin ve binaların yakılması, şehrin ortasından geçen derenin kapatılarak doğal güzelliklerin yok edilmek istenmesi dile getirilmektedir. Böylece, doğanın tahribatı ve şehrin dış görünüşünü değiştirme adına yapılması istenen kentleşme süreci ekolojik düzenin bozulmasına neden olmaktadır. Tüm bu yaşanan çevresel ve toplumsal değişimler yaşanacak olan kültürel çatışmaya ve yabancılaşmaya zemin hazırlar. *Modernleşme, sanayileşme, kentleşme gibi oluşumlar, daha büyük toplumsal farklılaşmaya yol açarlar; bu nedenle de yabancılaşmanın gelişmesine elverişli bir ortam yaratmış olurlar.* (Tolan 1980: 204).

Yaşanan birtakım değişimler her ne kadar toplumun belli bir kesiminin dayatmasıyla yapılmak istense de özellikle insanların zamanın doğal akışını ve toplumda tabu hâline gelmiş birtakım uygulamaları değiştirmeye gücünün yetmediği anlatıda belirtilmektedir:

“Fakat hiçbir değişiklik, şehrin tabiatına müdahale edemedi.

Poyraza mesela.

Yazın bağlara çıkmaya mesela. Bağlara çıkıp kışlık şıraların yapılmasına. Fırınlara rağmen yufka ekmeklere. Şapkacıya rağmen şalvar giyilmesine. Kiremit çatılara rağmen toprak damlarda tarhana kurutulmasına.

Ve mevsimlere.

Şubattır. Kar yağar.

Mart. Ayaz. Isıran bir soğuk.

Temmuz. Ağustos. Ahır Dağı’ndan kopan poyraz, tozu dumana katar. Bu kadar toz, bu kadar toprak nerden, nasıl peydahlanır? Akıl ermez.” (Özdenören 2022: 75).

Alıntıda “şehrin tabiatına” ifadesiyle anlatıcı, şehirle özdeşleşen, halkın belirli dönemlerde rutin olarak yaptığı faaliyetleri ve toplumun benimsediği kimi değerleri kastetmektedir. Cumhuriyet’in kuruluşu sonrası 1925 yılında çıkarılan bir kanunla –erkeklerin başlarını örtebilmeleri için Batı normlarına uyabilme adına- fes yerine şapkanın kullanılmasına karar verilmiştir. O dönemde Müslümanlığın simgesi hâline gelen fesin kullanılmaması özellikle bazı çevreler tarafından toplumun dini değerlerine ve inancına zarar vereceği düşüncesiyle tepkiyle karşılanmıştır. Hayatı kolaylaştıran bilimsel ilerlemeler ve teknolojik gelişmeler tüm insanlığa hitap ettiği için toplum tarafından daha çabuk benimsenir. Ancak her ulusun kendi kültür ve inançlarını yansıtan sembolik değerler ise değişime en çok dirençli olan unsurlardır.

“...her kültür, kendini başka kültürlerden ayırt etme hususunda sembolik değeri olan unsurların değiştirilmesine –hiç değilse başlangıçta- büyük bir inatla direnir. O unsurların kendilerinde bir keramet olmasa da, çok derin inançların ve duyguların sembolü oldukları için onlar, toplumun üzerine titrediği ve büyük bir duyarlılıkla korumak istediği kültür unsurlarıdır. Bu yüzdendir ki Batı kültürüne ait birçok şeyler itirazsızca kabul edildiği halde sembolik bir anlam taşıyan sarığın yerine fesin getirilmesine karşı, sonraları da fesin terk edilip şapka giyilmesine karşı Türk toplumunda direnme olmuştur.” (Özkapınar 1995: 140).

Gül Yetiştiren Adam’da Milli Mücadele’de aktif rol oynayıp daha sonra asılan kimi vatandaşların, şapka kanununa uymadıkları için asıldıkları dile getirilmektedir: *Boyunlarında zincirlerle sırf şapka giymeyi reddettikleri için başka şehirlere itile kalkıla sürülen, oralarda asılan insanlar, bu hemşeriler, hatırlanmıyordu artık.* (Özdenören 2022: 76). Ayrıca modernleşme adına çıkarılan şapka kanununa rağmen geleneksel bir kıyafet olan şalvarın toplum tarafından tercih edildiği daha önce yapılan alıntıda da ifade edilmektedir. Aynı zamanda anlatıda, döngüsel olarak ayların, mevsimlerin, yılların birbirini takip etmesi ve buna bağlı olarak yaşanan doğa olaylarının; siyasal, toplumsal veya bireysel güç kullanılarak değiştirilebilecek bir olgu olmadığı vurgulanmaktadır.

Gül Yetiştiren Adam'da halkın inançları gereği kendine özgü yaşayış tarzlarını yansıtan anekdotlara da rastlamaktayız. Yatsı namazı sonrası camilerden sessizce dağılan kalabalığın evlerine çekilerek sabah ezanını işitebilme adına bir an önce uykuya dalması, evlerine gitmeyi çeşitli nedenlerden dolayı geciktirmiş topluluğun yaz aylarında cami avlularında ya da kahvehanelerin bahçelerinde sahabe ve evliyalarla ilgili menkıbeleri anlatarak hoşça vakit geçirmesi türünden mistik yaşama ait gelenekselleşmiş uygulamalar ve ritüeller toplumda sıcak ve samimi bir ilişkinin oluşumunu sağlar. Ancak yaşanan değişimlerle birlikte zamanla söz konusu düzenin bozulduğu, insanların birbirine yabancılaştığı, herkesin amaçsızca her an her yerde görüleceği anlatıda özellikle; şehrin '*ahlaki*' değişmiştir. (Özdenören 2022: 110). sözleriyle ifade edilir. Böylece değişen kültürel yaşam karşısında duyulan hoşnutsuzluk ve geçmişe yönelik özlem dile getirilmektedir.

Anlatıda değişim, sadece kültürel değil aynı zamanda ekolojik bağlamda eski-yeni çatışması ve birlikteliği biçiminde yansıtılmaktadır. Yapılan yeni lüks konut ve apartmanların yanında eski, bahçeli ahşap konutların da varlığı görülmektedir. Her ne kadar yüksek yapılar tek katlı bahçeli evlere üstten bakmış olsalar da bahçeli evlerden yayılan reyhan ve hanımeli bitkilerinin kokusu insanlarda hoş bir etki bırakmaktadır. Yine cadde üzerlerinde değişik türden çiçeklerin varlığı bir bakıma eski doğal güzelliği hatırlatmaktadır. Ancak zamanla yeni yapıların bahçeli evlere göre sayıca artması "gül" metaforu üzerinden aktarılır: *Gül kokularını basturan çimento harcının kokusu yavaş yavaş sınıyordu.* (Özdenören 2022: 112). Böylece içinde bulunulan mevcut düzen, sosyal ilişkiler, bireyin yaşam tarzı ve alanları gibi unsurlar anlatıda değişim olgusunun bir parçası olarak yansıtılmaktadır. *Eserde bir kentin sosyolojik değişimi belirtilirken, bunun insan üzerindeki etkileri ve insanın değişimini de doğallıkla gündeme getiriyor. Tek yönlü değil. Gelen yenilikler, yeni binalar ve eşya, hayat felsefesini de beraberinde getiriyor.* (Haksal 2017: 93-94).

Anlatıda görülen değişimler sadece Kahramanmaraş ile sınırlı değildir. İstanbul'un görülmeye değer tarihi ve doğal güzelliklerinin yer aldığı Adalar, Üsküdar, Haydarpaşa, Kadıköy vs. ilçelerinde şehrin gürültüsü ve kalabalığından dolayı artık buralarda zevkli bir yaşam sürülemeyeceği dile getirilmektedir. Ayrıca yeni açılan pavyonlar, meyhaneler, buluşma evleri, lokantalar, pastanelerde görülen çirkin manzara bir bakıma büyükşehirlerde yaşanan ahlaki yozlaşmanın boyutlarını göstermektedir: *Genç adamların, genç kızların sandalyelerine pervasızca yayılıp oturmaları, dünyayı umursamaz bir hâle gevşek ve gürültülü konuşmaları, bütün bunlar saydam ve ses geçirmeyen bir şeyin arkasında oluyormuş gibi.* (Özdenören 2022: 146).

Anlatıda görülen sosyo-kültürel değişimin toplumun normlarına ters düşmesi, yaşanan çevrenin zamanla değişik bir görünüme sahip olması ve bu unsurların bireylerin yaşam tarzlarına etkileri çarpıcı biçimde dile getirilmiştir.

3. Gül Yetiştiren Adam'da Yaşanan Değişimin Ve Kültürel Unsurların Karakterlerle İlgisi

Kurguya dayalı edebi eserlerde yaşanan olayı gerçekleştiren karakterler, çeşitli fonksiyonlarıyla eserlerde kullanılırlar. Karakterler, kimi zaman anlatılan olaylar arasındaki bağlantıyı ve birliği kurar, kimi zaman okuyucuya bir mesaj verir ve kimi zaman da olayların yaşandığı döneme ait belli bir toplumsal veya bireysel zihniyeti yansıtır. *Karakter, bir roman terimi olmakla birlikte bilimsel anlamda insan ruhunun ifadesini amaçlayan ve kişinin çevresiyle olan ilişkisini belirleyen bir dışavurum olarak tanımlanabilir.* (Kavaz 2018: 48). Yazarlar bu bağlamda karakterlerine hayatilik kazandırır. Dolayısıyla kurguya dayalı edebi eserlerde değişik karakter ve kişilik yapısına sahip şahıs kadrosu karşımıza çıkar. Ayrıca karakterler, anlatılan olaylar arasındaki konumlarına ve etkinliğine göre de ana karakter ve yardımcı karakter olarak da adlandırılırlar. Gül Yetiştiren Adam'da özellikle olayların merkezinde bulunan ana karakter Gül Yetiştiren Adam'dır. Daha önce genel olarak kişilik özelliğinden bahsettiğimiz anlatının ana karakteri; mütevazı, sessiz ve İslam inancı doğrultusunda bir yaşam sürmektedir. Eşi vefat etmiş olan Gül Yetiştiren Adam'ı zaman zaman torunları ziyaret eder ve birtakım ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırlar. Torunlarına özellikle yaşam, ölüm ve ahiret inancı hakkında söylemiş olduğu sözler onun İslam anlayışının bir bakıma özetidir: *Ben yaşlandım artık, ölümü bekliyorum, ölüm nedir biliyor musun? Önünde sonunda çalacağımız tek hakikat kapısı, bizi Yaradan var, Yaradan'ın emriyle gene kendisine dönüşümüzdür ölüm, bir daha ölmek üzere dönüşümüzdür ona.* (Özdenören 2022: 24). Anlatının ana karakteri, ölüm sonrası mahşer gününe ve ebedi dünyaya dair duyduğu inançtan dolayı dini değerlere saygılı biçimde yaşamayı amaç edinir. Nitekim İslam inancına zarar vereceği düşüncesiyle Gül Yetiştiren Adam, özellikle ahlaki bağlamda yaşanan sosyo-kültürel değişimlere karşı tavır almaktadır. Gül Yetiştiren Adam'ın özellikle toplumdan kaçarak evinde uzun bir süre yaşam sürmesi, Ashâb-ı Kehf kıssasını bize hatırlatmaktadır. Tarihte yaşamış Roma İmparatoru Dakyanos isimli putperest inancın zulmüne -inançlarından dolayı- maruz kalan ve bir mağaraya sığınıp 309 yıl boyunca orada uyku hâlinde yaşam süren gençlerin hikâyesi, bir bakıma Gül Yetiştiren Adam'ın sessiz protestosuyla kimi yönlerden benzerlik göstermektedir. *Tevhid inancına bağlı olan bu gençler de inançlarından koparılma istenilerek zulme maruz bırakılmışlardır. Bunun üzerine, zalim hükümdarın şerrinden kaçmak için gözlerden irak bir yere sığınmışlardır. Orada uzun bir müddet pasivize edilmiş bir halde kalmışlardır...* (Kahraman 1980: 20-21). Ayrıca, anlatı ana karakterinin "gül" yetiştirmesinin en önemli nedeni bu çiçeğin Hz. Muhammed'i simgelemesi ve bu objeyi yaşanan değişimlere karşı dini, geleneksel ve kültürel özellikleri koruyan bir metafor olarak görmesidir. *"Gül" motifi, her şeyden önce İslam ümmetinin peygamberini simgeler; huzuru, mutluluğu ve kurtuluşu ifade eder. Hikâyenin adı da, kahramanı Gül Yetiştiren Adam'ın üstlendiği misyon da bu kültürel temele dayanır. Zira onun gül yetiştirmesindeki amacı, toplumda değişim rüzgârında savrulan değerlerin yeniden yeşermesini sağlayacak güzellik tohumlarını ekme çabasıdır.* (Erol, K. - Erol E. 2017: 127). Nitekim torunuyla aralarındaki diyalogda "gül"

çiçeğine gönderme yaparak çiçeklerin güzel koku yaydığını ve Hz. Muhammed'in özellikle bu koku hakkındaki düşüncelerini; *Peygamberimiz güzel kokuyu severlerdi...* (Özdenören 2022: 40). sözleriyle belirtir.

Anlatıda Gül Yetiştiren Adam, her ne kadar toplumsal hayattan uzak -evinde çiçek yetiştirerek- bir yaşam sürse de dışarıda yaşanan gelişmelerden haberdardır. Özellikle ekolojik bağlamda şehirde yaşanan değişimleri kimi zaman evinden takip edebilmektedir. Anlatının ana karakteri, toplumda görülen değişimlere engel olamamanın çaresizliği ve hüznü içinde bir gün uykuya dalar. Rüyasında cuma namazını kılmak için gittiği camide imamın, ülkeyi ele geçirmeye çalışan gayrimüslimlere karşı savunurken dâhi cuma namazının kılınması gerektiğine dair hutbesine denk gelir. Milli Mücadele'ye katılmış İstiklal Harp Gazisi Gül Yetiştiren Adam, geçmişte yaşadığı olayların etkisiyle Kurtuluş Savaşı'nda şehit olan arkadaşlarını ve savaş ortamını kâbus hâlinde görür:

“Gâvur bayrağını indirmek için ellerinde taş, sopa, mavzer ne varsa kaleye saldır-maya başlamışlardı. Sonra kurşun yağmuru altında: ‘Gâvurun kurşunu bana işlemez!’ diye öne atılan Mevlüt’ü gördü. Ateş kesilince yattığı yerden onu kaldırmaya gitti, vücudu delik deşik olmuştu. Sen ölü değilsin, diye mırıldanıyordu ama ağlamaktan, gözyaşı akıtmaktan da kendini alamıyordu. Karmakarışık bir düştü.” (Özdenören 2022: 38).

Anlatıda Gül Yetiştiren Adam, vatanın bağımsızlığı için mücadele etmiş bir karakterdir. Onun, kimi arkadaşları Kurtuluş Savaşı sonrası Cumhuriyet inkılablarına ve mevcut yönetime ters düştükleri için asılmışlardır. Anlatının ana karakteri, bu manzarayı düşündükçe kendisini bedel ödemekten kaçan korkak bir birey olarak görür. Böylece geçmişte yaşananlar kendisinde psikolojik bir çatışmaya neden olduğu için bu durum rüya motifiyle Gül Yetiştiren Adam'da belirgin hâle gelir.

Anlatıda Gül Yetiştiren Adam'la karşılaştığımızda dünya görüşü ve karakter özelliği açısından kendisiyle zıt bir kişiliğe sahip Sitare, diğer bir ana karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir bankada memur olarak çalışırken kendisinden yaşça büyük, Türk kökenli Çarlı adında evli, zengin bir iş adamıyla daha rahat yaşayabilme adına birlikte olur. Bu ikili arasındaki ilişki gün geçtikçe daha samimi boyutlara taşınır ve Çarlı eşinden boşanıp Sitare'yle evlenir. Çarlı'nın eski eşi dağılan aile birliğinden Sitare'yi sorumlu tutar. Sitare ise kendisine âşık olan yaşlı birine acıma duygusu içerisinde yardım etmek amacıyla evlendiğini anlatıda fırsat buldukça dile getirmeye çalışır: *Onu ben adam ettim, diyor konuklara Sitare, sonra Çarlı'ya dönüyor: öyle değil mi Çarlı, diyor, seni ben adam etmedim mi, iflastan ben kurtarmadım mı seni?* (Özdenören 2022: 20). Sitare, hesapsızca para harcayan, kumar oynamayı alışkanlık edinmiş ve evli olduğu hâlde başkalarıyla gönül ilişkisi yaşayan bir karakterdir. Anlatıda Sitare'nin *kiss me* ve *come on* (Özdenören 2022: 14-15). gibi yabancı dile ait sözcükleri gereksiz yerde kullanması ve yaşam tarzı onun Batı özentisi içinde olduğunun göstergesidir:

“...bir balıkçı pantolonu aldı kendine, incik boncuk aldı, takıp takıştırdı Sitare, entelektüel kadın olmanın başarısıdır bu. Okuyamadığı, okumaya fırsat bulamadığı ya da daha başından okuyamayacağını bildiği kitaplar aldı, masanın üstüne, etajere, şuraya buraya bırakıp unuttu gitti, yenilerini aldı, bir ressama poz verdi, şimdi evin içi kendi kocaman portreleriyle dolu...” (Özdenören 2022, 15).

Anlatının yardımcı karakterleri ise, Gül Yetiştiren Adam’ın torunu Ahmet, Sitare’nin eşi Çarli, yakın arkadaşı Tansel ve onun eski dostu olan Marya, Sitare’nin arkadaşları Turgut, Burhan, Erol, Yavuz, Zelda adlı şahıslardır.

Anlatıda Sitare, hasta eşini ölüme terk edip özellikle ilgi duyduğu Yavuz adlı karakteri elde etme adına arkadaş grubunun da tüm masraflarını karşılayarak Las Vegas’ta onlarla gönül rahatlığıyla tatil yapar. Nitekim anlatıda eşine özne veya canlı olarak değil bir nesne gözüyle baktığını ifade eder: Çarli’yi düşünüyorum, dedi Sitare, ama nasıl biliyor musun, Çarli olarak değil de, bir nesne gibi... (Özdenören 2022: 72). Sitare, sadece eşine değil kan bağıyla bağlı olduğu çocuğuna karşı da acımasız duygular içerisindedir. Daha önceki evliliğinden olan engelli kız çocuğunun yaşamı boyunca acısına katlanamayacağı düşüncesiyle ölümünü ister. Bir anne olarak böyle bir düşünceye sahip olmasının vicdanen kabul edilemeyeceğinin bilincinde olduğu hâlde çocuğunun ölümü sonrası herhangi bir pişmanlık veya üzüntü duymaz. Böylece Sitare, evlilik kurumunu önemsemediği gibi ailesine karşı da merhamet duygusundan yoksun biçimde davranış sergiler.

Gül Yetiştiren Adam’ın Las Vegas’ta gördüğü mekânlar hakkındaki izlenimi dikkat çekicidir: *Kent ışıklı. Bir çölün ortasına kurulmuş. Başka hiçbir şey yapılamayacağı için bir kumar endüstrisi kurmuşlar burada. Eczanelerde bile kumar makineleri var. Şehir tüm gezginlerle dolu. Ev, apartman yok sanki kentte. Her taraf otel yahut motel. Banka ilanları. Korkunç ışıklı reklamlar. Kentin özeti: otel ve banka. Adım başı eğlence yerleri.* (Özdenören 2022: 31). Anlatı ana karakteri özellikle Türk gelenek ve göreneklerine uygun bir yaşam sürmüş ve bu uğurda mücadele vermiştir. Dolayısıyla yabancı bir ülkede görmüş olduğu manzara karşısında hoşnutsuzluğunu dile getirdiği gibi bulunduğu mekâna karşı da bir yabancılık duygusu hissetmektedir.

“İnsanın mekân karşısında duyduğu yabancılaşma hissini iki sebebi vardır. Bunlardan ilki insanın yaşadığı değişim ya da köklü dönüşümler sonucunda mekânı artık kendine uygun bulamaması ve daha önce aşına olduğu uzamları yadırgamaya başlamasıdır. Bir diğeri ise mekânın kendisinden kaynaklanan farklılıkların insanı şaşırtmaya başlaması ve bir süre sonra da yabancılaşmasıdır.” (Demir 2011: 244).

Anlatıda, aynı zamanda kullanılan isimler üzerinden kendi değerlerine karşı yabancılık duygusunu yaşayan ve Batı medeniyetine mensup karakterlerin dışlayıcı, aşağılayıcı tavırlarını bulabilmek mümkündür. Sitare’nin eşinin –Türk kökenli olduğu hâlde- Çarli diye adlandırılışı ve Polonya uyruklu Marya adlı karakterin, Gül Yetiştiren Adam’ın adını ya da Türklerin, kendileri için kullandığı adları beslediği köpeğe uygun görmesi dikkate değerdir.

Toplum içerisinde şans oyunlarına ilgi duyan ve kumar oynamayı alışkanlık hâline getirmiş bireylerde daha fazla kazanç elde etme ve kaybettiklerini geri alabilme hırsı onları böylesi tuzakların içerisine daha da çekmektedir. Dolayısıyla bir eğlence olarak görülen bu tür oyunlar gün geçtikçe hastalık hâlini alır. Daha önce de ifade edildiği gibi Sitare, kumara düşkün bir karakter olduğu için Las Vegas'ta kumarda kaybettiği yüklü miktardaki paraları dillendirerek bir şekilde onu tekrar kazanmaya çalışır. Gül Yetiştiren Adam, bu türden oyunlara dayalı eğlencelerin düzenlendiği kapalı mekânlarda kumar oynamak için değil ortamı seyrederek hoşça vakit geçirmek amacıyla bulunur. Anlatıda hem Sitare'nin kumar tutkusu hem de söz konusu mekânlarda zaman geçiren karakterlerin psikolojisi kahraman anlatıcının bakış açısıyla yansıtılır:

“Benimki amatör bir eğlence. Ama Sitare'ninki öyle değil. Ötekilerinki de öyle değil. Onları seyrederken, korkunç bir hırsa, kazanma hırsına kapıldıklarını görüyorum. Kaybettikçe daha da çılgınlaşıyorlar. Bu duyguyu anlamak gerek. Anlıyorum. Kaybetmek ve durmadan kaybını telafi etmeye çabalamak. Bir kez girdin mi bu çembere kurtuluş yok. Çünkü açık havayı tanımaktan uzaklaşmıştır. Böyle bir psikoloji. Belki birden açık havaya çıkabilse kumarbaz, bir kez masanın dışındaki, tabiattaki gerçek havayı soluyabilse ve kayıplarını yok saysa, bir çizgi çekebilse...” (Özdenören 2022: 54-55).

Gül Yetiştiren Adam, kişilik özelliği gereği tabiattan ve açık mekânların vermiş olduğu huzurdan mutluluk duymaktadır. Aynı şekilde kendi mizacına zıt yönde yaşam süren karakterlerin hayata bakış açılarıyla buldukları mekânı özdeşleştirerek onları eleştirir. Bu bağlamda kendisiyle diğer karakterler arasındaki kültür, duyuş, düşünüş ve davranış farklılığını ortaya koyar. Ayrıca Gül Yetiştiren Adam, her ne kadar Sitare'nin güzelliğinden etkilenecek ona karşı sevgi beslese de onunla, söz konusu farklılıklardan dolayı mesafesini korur ve sosyal arkadaşlık ilişkisinin ötesine geçmez. Sitare'nin özellikle tatil için gideceği ülke olarak Las Vegas'ı tercih etmesinin nedeni; oranın renkli bir gece hayatına sahip ve kumara dayalı bir eğlence merkezi olmasıdır. Ayrıca Sitare'nin, tatil süresince arkadaşlarının tüm masraflarını karşılaması, onun gösteriş merakı içerisinde olduğunun ve şahsi ihtiraslarını gerçekleştirme adına arkadaş grubunu kullandığının göstergesidir. Nitekim Sitare, bunu açıkça dile getirir: *Bunların hiçbirini sizin için yapmadım çocuklar, diyor, kendim için yaptım, belki biraz da öyle konuşasınız diye yaptım.* (Özdenören 2022: 30). Dolayısıyla Sitare hem kendi karakter yapısına uygun tarzda bir tatil mekânı belirlemiş hem de bu yönde davranış geliştirmiştir. Gül Yetiştiren Adam, tatil süresince gördüğü manzara ve kişiler karşısında böylesi bir mekânda tatil geçirme kararını: *Belki asıl yanlışlığı bu daveti kabul etmekle yapmıştım. Buraya hiç gelmemeliydim ben. Kendimi çok iğreti görüyorum bu insanlar arasında.* (Özdenören 2022: 48). sözleriyle eleştirmektedir. Rasim Özdenören, bir bakıma Türkiye tarihinin arka planını ve yaşadığı dönemde tanık olduğu değişimleri kendi yaşam tarzı açısından hayatıyet kazandırdığı Gül Yetiştiren Adam'da somutlaştırarak aktarmaya çalışır. Nitekim anlatıda, Sitare'nin Gül Yetiştiren Adam'a hitaben: *Sen yazarsın, daha iyi bilirsin...* (Özdenören 2022: 67). yönünde söylemiş olduğu sözler bir bakıma yazar ve anlatı ana karakterinin özdeşliğini vurgulamaya yöneliktir.

Sitare her ne kadar evli bir kadın olsa da tatil süresince Yavuz'u elde etmenin planları içerisinde. Sitare, geçmiş dönemlerde kendi evinde çalışan Zelda adlı karakterin evliliğine ön ayak olmuştur. Zelda'nın, kuzenini özellikle Yavuz'la yakınlaşması hususunda kullandığını düşündüğü için kendisine rakip olarak görmektedir. Sitare, bu düşüncelerini arkadaş grubuyla bir eğlence mekânında dile getirir. Ayrıca Zelda'nın kocasını aldattığına yönelik ona ağır ithamlarda bulunur. Buna karşılık Zelda, Sitare'ye histeri hastası olduğu yönünde sözler sarf eder ve onu özel hayatında kadın-erkek ilişkisini koruyamamakla suçlar. Davetliler yaşananlara bir anlam veremedikleri gibi böylesi ilginç tartışma sonrası eğlence biter. Sitare, melankolik bir yaşam sürdürdüğü için yaşadığı uyku problemine ilaç kullanarak çözüm bulmaya çalıştığını Gül Yetiştiren Adam'la diyaloglarında dile getirir: *Sitare, diyorum, uyku hapı aldığın doğru mu?*

Hah, işte şimdi üstüne bastın. Evet, aldım ama kendimi öldürmek için değil. Uyumak için. Ama herkes kendimi öldürmemi bekliyor benden. Belki bunu yaparım... (Özdenören 2022: 105).

Tatil sonrası Gül Yetiştiren Adam'la Tansel evlilik hazırlıkları içerisindeyken Sitare'nin intihar ettiği gerçeğini öğrenirler. Anlatıda her ne kadar Sitare'nin nasıl bir intihar eylemi gerçekleştirdiği net olarak söylenmese de yüksek dozda uyku hapı alarak intihar ettiği tahmin edilir. Nitekim Sitare, daha önce sözleriyle bunu bir bakıma ima etmiştir. Böylece Sitare sadece Yavuz'a sahip olamadığı için değil aynı zamanda modernite uğruna yaşadığı çatışma ve boşluk duygusundan dolayı intihara sürüklenir.

Gül Yetiştiren Adam, sahip olduğu kültür ve yaşam tarzı göz önünde bulundurulduğunda adeta Doğu'yu temsil ederken Sitare ve arkadaş grubu Batı'yı temsil etmektedir. Yazarın vermek istediği mesaj ya da benimsediği doğrular iki zıt kutbun çarpışmasıyla bir bakıma ortaya çıkmaktadır. *Gül Yetiştiren Adam'da, betimlenen iki farklı trajedinin hikayesinin, iki zıt karakterin, iki zıt mekanın, iki zıt yaşam tarzının vücut bulmuş halidir. Bu kutuplardan biri olan modernizm; tüm yıkıcılığı ile tasvir edilerek, modernitenin merkezi olan Amerika üzerinden aktarılmaktadır.* (Şahin, Göküş 2022: 861). Gül Yetiştiren Adam, arkadaşlarıyla ilişkilerinde her zaman ölçülü ve saygılı bir davranış sergiler. Eğlence mekânlarında dâhi kendi karakter ve kişilik özelliklerini koruyarak olgun bir duruş ortaya koyar. Ancak Sitare, Türk kökenli olmasına rağmen daha çok Amerikalı gibi yaşamak ister. Sitare'nin yaşam tarzı, takındığı tavır ve arkadaş grubuyla yaşadıkları çirkin ilişkiler bir bakıma Batılılaşma uğruna kendi milli benliklerine yabancılaştıklarının bir göstergesidir.

“Özdenören, romanda modernleşmeye bağlı olarak ortaya çıkan değerler dünyasındaki hızlı değişimin sebep olduğu yıkıma dikkati çeker. Eserde iki farklı toplumsal dinamiklere sahip Türkiye ve Amerika'nın yabancılaşma karşısında sergilediği tavırlar gözler önüne serilir. Bir tarafta Türkiye'nin modernleşmeyle birlikte şehirleşmesi ve kültürel yozlaşma ele alınırken, diğer tarafta Amerika'nın kendi öz kültürüne yabancılaşan insana özgü bütün değerleri anlamsızlaştıran bakış açısı irdelenir.” (Aydemir 2016: 166).

Gül Yetiştiren Adam, 50 yıl sonra kapandığı evinden dışarı çıkınca görmüş olduğu manzaraya bir anlam veremediği gibi onu görenler de yaşam tarzı nedeniyle kendisi hakkında birtakım olumsuz yorumlar yapar: *Ne akıllı diyorlar ne deli, akıllı deli dedikleri cinsten olacak.* (Özdenören 2022: 116). Böylece kendini diğer insanlardan uzun bir süre soyutlayarak yaşam süren birey, daha önce de ifade edildiği gibi “has-talıklı bir tip” olarak adlandırılır. Anlatının ana karakteri, cuma namazı için gittiği camide gördükleri karşısında hayatının şokunu yaşar. Ayakkabılıkların bulunduğu bölüme fötr şapkaya denk gelmesi, namazın sona ermesiyle cemaatin kural ve kaidele-re uymadan hızlıca camiye terk etmesi, imamın cübbesiz, sarıksız ve sakalsız toplum içine karışması kendisinde büyük bir şaşkınlığa neden olur. *Camide karşılaştığı manzara/durum onu şaşkına çevirir. Değişen değer yarguları, Müslüman Türk halkında birçok değişim yaptığı gibi onların kıyafetini, ibadet ediş tarzını da etkilemiştir.* (Güneş 2015: 242). Gül Yetiştiren Adam, namaz sonrası önünde duran topluluğa hitaben: *Sizler nasrani misiniz? (...) Yoksa mecusu misiniz?* (Özdenören 2022: 140). diyerek onları İslam’ı tam anlamıyla yaşamadıkları ve uygulamadıkları yönünde eleştirmektedir. Ayrıca: *Dışı Kâfire benzeyen insanın içi de ona benzemeye başlar.* (Özdenören 2022: 142). sözleriyle giyilen kıyafet ile hayata bakış açısı arasındaki ilişkiye vurgu yapar. Bunu gören kimi kesim onu *derviş*, kimi kesim de *Gül yetiştiren bir adamdan söz ediyorlardı, o olmasın?* (Özdenören 2022: 143). sözleriyle farklı bir insan olarak görür. Gül Yetiştiren Adam, bu davranışı sonrası; *80 yaşında bir adam tutuklandı.* (Özdenören 2022: 147). şeklinde haberlere konu olur. Toplumsal hayatta yaşanan değişimleri evine kapanarak sessizce protesto eden Gül Yetiştiren Adam, Milli Mücadele’ye katılmış kimi arkadaşları gibi her ne kadar asılmasa da anlatı sonunda göstermiş olduğu protestosu ve tepkisi nedeniyle tutuklanır. *Gül Yetiştiren Adam’ın cemaate tepkisi ve tutuklanması da İslamcı kesimin 1950 sonrası verdiği mücadeleleri, inanç ve eylemleri dolayısıyla ödedikleri bedelleri sembolize eder.* (Güneş 2014: 41).

Rasim Özdenören, diğer eserlerinde olduğu gibi anlatısı *Gül Yetiştiren Adam*’da da Batı’dan alınan yeniliklerle Türk toplumuna özgü İslam inancı ve geleneklerin çatışması sonucu görülen değişimi, başkaldırıyı ve yabancılaşmayı ele almaktadır.

Sonuç

Tarih boyunca her toplum; sosyal, siyasal, kültürel, ekonomi, eğitim, sağlık vs. alanlarda birtakım değişimlere uğramıştır. Değişimler yaşanırken toplumu oluşturan fertler bu durumdan olumlu ve olumsuz yönlerden etkilenmektedir. Teknolojik gelişmelerin yaşanması, bilgi birikiminin artması ve halkın yaşam standartlarının yükselmesi modernleşme adına görülen olumlu gelişmelerdir. Ancak her değişim beraberinde birtakım sorunların yaşanmasına da neden olmaktadır. Toplumların kendine özgü yaşayış biçimleri, dini inanışları, gelenek ve görenekleri bu değişimler karşısında direnç gösteren kültürel unsurlarıdır. Dolayısıyla toplumun herhangi bir alanında yaşanan değişim ve gelişim diğer alanları da etkilediği için bireylerin tüm bu yaşananlara kayıtsız kalması imkânsız bir durumdur.

Rasim Özdenören *Gül Yetiştiren Adam* adlı eserinde, I. Dünya Savaşı’ndan sonra özellikle 1970’li yılların son dönemlerine kadar Türk toplumunun yaşadığı değişimi,

bunun Türk toplumuna ve bireylere yansımalarını anlatının ana karakteri Gül Yetiştiren Adam'da somutlaştırarak işlemeye çalışmıştır. Gül Yetiştiren Adam, Milli Mücadeleye katılmış Türk gelenek ve göreneklerine bağlı İslam inancı içerisinde mütevazı bir hayat yaşayan İstiklal Harp Gazisi'dir. Kendisi gibi vatanın bağımsızlığı uğruna mücadele vermiş olan kimi arkadaşları, yaşanan değişimleri kabul etmediği ve mevcut yönetime ters düştüğü için asılmışlardır. Gül Yetiştiren Adam ise bu yaşananları sessizce protesto etmek için 50 yıl boyunca evine kapanarak gül yetiştirir. Ancak bununla herhangi bir soruna çözüm bulamayacağını düşündüğü için torunuyla cuma namazını kılmak için dışarı çıkmaya karar verir ve Kahramanmaraş özelinde görmüş olduğu değişimler kendisini hayal kırıklığına uğratar. Ayrıca Gül Yetiştiren Adam'a dünya görüşü açısından zıt bir kişiliğe sahip olan Sitare adlı kadın, anlatının diğer bir ana karakteri olarak karşımıza çıkar. Sitare ve arkadaş grubunun yaşam tarzı, Batı hayranlığı ise Las Vegas özelinde anlatılır. Dolayısıyla anlatıdaki Türk-Amerika kültürü arasındaki farklılıklar karakterlerin davranışları üzerinden yansıtılmaya çalışılır. Rasim Özdenören, anlatısında hem Türkiye tarihinin arka planını hem de toplumsal değişimle ilgili kişisel görüş ve düşüncelerini bir bakıma hayatiyet kazandırdığı Gül Yetiştiren Adam aracılığıyla aktarmıştır.

KAYNAKÇA

Aydemir, Mustafa. (2016, Kasım). “Modernizmin İstikrarsızlığı Bağlamında Yabancılaşma: Gül Yetiştiren Adam”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, S: 34, s.160-174.

Bulaç, Ali. (1996). Tarih, Toplum ve Gelenek, İstanbul: İz Yayıncılık.

Demir, Ayşe. (2011). Mekânın Hikâyesi Hikâyenin Mekânı -Türk Hikâyesinde Mekân (1870-1922 Dönemi)-, İstanbul: Kesit Yayınları.

Erol, Kemal-Erol, Emin Emrullah. (2017). “Rasim Özdenören’in Gül Yetiştiren Adamı’nda Kültürel Yabancılaşmaya Karşı Geleneksel Tepki”, Türkiyat Mecmuası, C: 27, S: 2, s.119-134.

Güneş, Mehmet. (2015). “Çılgın Palmiyeler ve Gül Yetiştiren Adam Anlatılarında Farklı Dünyaların Mutsuz İnsanları”, II. Uluslararası Türk ve Dünya Edebiyatları Arasında Etkileşimler Sempozyumu TÜDEAS Bildiriler Kitabı, Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları, s.237-246.

Güneş, Mehmet. (2014, Ağustos). “Gül Yetiştiren Adam”, Türk Edebiyatı Dergisi, S: 490, s. 38-41.

Güngör, Erol. (1980). Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik, Ankara: Töre Devlet Yayınları.

Haksal, Ali Haydar. (2017). Rasim Özdenören -Ruh Denizinden Öyküler-, İstanbul: İz Yayıncılık.

Kahraman, Âlim. (1980). “Gül Yetiştiren Adam veya Çağdaş İnsanımızın Sergilenmesi”, Mavera Aylık Edebiyat Dergisi, S: 41, s. 12-25.

Kahraman, Kemal. (2015). “Rasim Özdenören’de Tarih Algısı”, Rasim Özdenören’e Armağan, (ed. Fahri Tuna-Ercan Yılmaz-Hüseyin Yorulmaz), İstanbul: Değişim Yayınları, 103-118.

Kavaz, İbrahim. (2018). “Araba Sevdası Romanında Kişiler Dünyası”, Roman da Kişiler Dünyası, (ed. Ramazan Korkmaz-Veyssel Şahin), Ankara: Akçağ Yayınları, 45-63.

Korkmaz, Ramazan. (2017). “Romanda Mekânın Poetiği”, Romanda Mekân -Romanda Mekan Poetiği ve Çözümlemeler-, (ed. Ramazan Korkmaz- Veyssel Şahin), Ankara: Akçağ Yayınları, 9-26.

Özakpınar, Yılmaz. (1995). Mümtaz Turhan ve Batılılaşma Meselesi, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Özdenören, Rasim. (2022). Gül Yetiştiren Adam, İstanbul: İz Yayıncılık.

Tekin, Mehmet. (2015). Roman Sanatı-Romanın Unsurları- 1, İstanbul: Ötügen Yayınları.

Tolan, Barlas. (1980). *Çağdaş Toplumun Bunalımı ve Anomi Yabancılaşma*, Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları.

Tosun, Necip. (1996). *Türk Öykücülüğünde Rasim Özdenören*, İstanbul: İz Yayıncılık.

Şahin, Mehmet-Göküş, Şeref. (2022). “Rasim Özdenören’in *Gül Yetiştiren Adamı*’nda Kültür ve Kimlik Krizi”, Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C: 9, S: 3, s.853-869